

پلیس ونظام سیاسے جمہوری اسلام ایران

(پلیس و سیاست)

مؤلف

دکتر یوسف ترابی

محمدرضا رفیع پور - نوت آبادی

(اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین)

دانشگاه علوم انتظامی امین

۱۳۹۶

دانشگاه علوم انتظامی امین

پلیس و نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران

(پلیس و سیاست)

مؤلفان: دکتر یوسف ترابی - محمدرضا رفیعی دولت آبادی

ویراستار علمی: دکتر هادی رجبی

ناظر علمی: دکتر علی عباسی شوازی

ناشر: دانشگاه علوم انتظامی امین

آماده ساز: کتاب: فرهنگ شناسی

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

شابک:

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: رات، فردا

نشانی انتشارات: تهران، ابتدای برز سر راه رسد از، خیابان شهید جدی اردبیلی، دانشگاه علوم انتظامی امین

تلفن: ۴۸۹۳۱۲۹۳

سرشناسه	ترابی، یوسف، ۱۳۹۶
عنوان و نام پدیدآور	پلیس و نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران: (پلیس و سیاست)/ مؤلفان یوسف ترابی، محمدرضا رفیعی دولت آبادی.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳۹۶. مشخصات ظاهری: ۱۸۷ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۲۱۶-۵ وضعيت نه سنجي: فييا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۷۹. عنوان دیگر: روابط پلیس و سیاست.
موضوع	نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران — هدف و نقش ها
موضوع	پلیس — ایران — جنبه های جامعه شناختی
موضوع	Police -- Sociological aspects -- Iran:
موضوع	پلیس — ایران — تاریخ موضوع: Police -- Iran -- History
موضوع	پلیس — ایران — جنبه های سیاسی
موضوع	Police -- Political aspects -- Iran:
موضوع	ایران — سیاست و حکومت — ۱۳۵۸
	- Iran -- Politics and government -- 1979:
شناسه افزوده	رفیعی دولت آبادی محمدرضا ۱۳۵۲ -
شناسه افزوده	دانشگاه علوم انتظامی امین
	Amin Police University:
رده بندی کنگره	HV ۵۶/۸۴۲ ۱۳۹۶ ۲۴ ت/۲
رده بندی دیویی	۲۰۹۵۵/۳۶۳ شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۲۵۱۳۹

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

پیش‌گفتار ۱۱

فصل اول: کلیات ۲۱

تعریف واژه‌های کلیدی ۲۱

۱. امنیت و سطوح مختلف آن ۲۱

۲. سیاست ۲۶

۳. قدرت ۲۷

۴. اقتدار ۲۸

تولیدات قدرت ۲۹

۵. پلیس ۳۱

۶. نظم اجتماعی ۳۲

۷. نظام سیاسی ۳۵

۸. مشروعیت ۳۶

۹. جمهوری اسلامی ایران ۳۸

فصل دوم: وظایف و مأموریت‌های نیروی انتظامی ۴۱

۱. نقش‌ها و کارکردهای پلیس ۴۱

۲. چالش‌ها و مشکلات فراروی انجام وظایف مأموران پلیس ۴۹

۳. وظایف نیروی انتظامی در قانون ناجا ۵۱

۴. وظایف مرتبط با امور اجتماعی و فرهنگی ۵۵

۵. نیروی انتظامی، انتخابات و مشارکت سیاسی ۵۵

فصل سوم: تاریخچه، نظریه‌ها و تئوری‌های مختلف در زمینه پلیس ۶۱

الف) تاریخچه پلیس ۶۱

۱. پلیس در دوره اسلام ۶۲

۲. پلیس در ایران ۶۳

۱-۲. پلیس در عصر قاجار ۶۵

۲-۲. پلیس در عصر پهلوی ۶۸

۱-۲-۲. پلیس در دوره رضاشاه ۶۸

۲-۲. پلیس در دوره محمدرضا پهلوی ۷۶

۳. پلیس و نیروهای انتظامی در عصر جمهوری اسلامی ۷۹

ب) رویکردها، نظریه‌ها، پلیس ۸۳

۱. رویکرد سیاسی ۸۴

۲. رویکرد حرفه‌ای ۸۴

۳. رویکرد جامعه‌محوری ۸۵

۴. رویکرد پلیس حل مسئله ۸۹

۵. پلیس محلی ۹۲

۶. پلیس سیاسی ۹۷

۷. پلیس چابک ۹۷

۸. پلیس دولتی و پلیس خصوصی ۹۸

۹. اختیارات وسیع و خودمختاری مأموران پلیس ۱۰۰

۱۰. سازوکارهای نظارت بر پلیس و کنترل مأموران ۱۰۲

۱۱. پلیس در اسلام و دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دامت برکاته) ۱۰۷

پلیس از دیدگاه امام خمینی (ره) ۱۱۱

پلیس از دیدگاه مقام معظم رهبری (دامت برکاته) ۱۱۲

فصل چهارم: الگوی تحلیل: رویکرد تحلیل سیستمی (وجوه مشترک وظایف و نقش‌های نیروی انتظامی با نظام سیاسی)..... ۱۱۷

الگوی تحلیل: رویکرد تحلیل سیستمی ۱۱۸
بخش اول: کارکردها و فعالیت‌های مرتبط با نظام سیاسی پلیس (داده‌ها، درون‌دادها و ورودی‌های سیستم)..... ۱۲۰

۱. کارکرد آگاهی‌رسانی به حاکمان و نخبگان سیاسی درمورد حمایت‌ها ۱۲۲

۲. حمایت‌های دوسویه ۱۲۳

۳. بسیج کردن حمایت‌ها از نظام سیاسی و مشروعیت‌بخشی ۱۲۵

۴. اجتماعی کردن سیاست و شکوفایی فرهنگ سیاسی ۱۲۶

۵. نیروی نظامی: دفاع از حقوق شهروندی (عدالت) ۱۲۸

۶. مراقبت عمومی از سجاها و ارزش‌ها ۱۳۵

۷. جامعه‌پذیری مردم: ارتقاء سطح قانون‌گرایی ۱۳۶

۸. رسیدگی به امور حسبه و نهادهای امر به معروف و نهی از منکر ۱۳۶

۹. کمک به اقامه نمازها و تجمعات ۱۳۹

۱۰. مبارزه با فساد ۱۴۰

عوامل مؤثر در تکوین فساد ۱۴۱

بخش دوم: پلیس، شناسایی، تجمع مطالبات و تقاضاهای مردم و جامعه از دولت ۱۴۳

۱. خروجی‌های سیستم سیاسی تحت تأثیر کارکردهای نیروی انتظامی ۱۴۶

۱-۱. اقناع‌سازی نخبگان سیاسی و حاکمیت برای تصمیم‌گیری منطقی ۱۵۰

۱-۲. کاهش شکاف نخبگان سیاسی با مردم و گروه‌های اجتماعی ۱۵۰

۱-۳. اعتماد نظام سیاسی به پلیس و کاهش شکاف میان نخبگان قدرت با پلیس ۱۵۱

۲. بازخوردهای به‌دست‌آمده برای نظام سیاسی و دولت ۱۵۲

۳. اقتدار ملی نظام سیاسی مهم‌ترین خروجی و ستانده کارکرد نیروی انتظامی ۱۵۳

۴. نیروی انتظامی و رسانه‌ها ۱۶۴

ابعاد رابطه پلیس با رسانه‌ها و مطبوعات در نظام سیاسی ۱۶۴

۱. کارکرد شکل‌دهی به افکار عمومی درمورد پلیس ۱۶۴

۲. کارکرد نظارتی بر عملکرد پلیس ۱۶۴

۳. کارکرد آموزشی و اطلاع‌رسانی ۱۶۵

فصل پنجم: الگوی پلیس مطلوب در جمهوری اسلامی ایران ۱۷۱

فهرست منابع ۱۷۹

پیش گفتار

انقلاب اسلامی ایران زمینه‌ساز تحولات عمیق در حوزه مطالعات علوم انسانی مبتنی بر رویکردی پلی-اسلامی ایرانی در جمهوری اسلامی ایران شده است. یکی از عرصه‌های مهم این مطالعات، بررسی‌های جامعه‌شناختی نیروهای مسلح از جمله پلیس جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

جامعه‌شناسی پلیس، نیروی انتظامی از مهم‌ترین بخش‌های مطالعات جامعه‌شناختی نیروهای مسلح محسوب می‌شود. به دلیل ارتباط عمیق و حضور روزمره و مستمر نهاد پلیس و مأموران آن در زندگی اجتماعی مردم و انتشار مختلف جامعه، نهاد و سازمان پلیس تفاوت‌های چشمگیری با ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی دارد که نقطه‌کلیدی آن اجتماعی‌بودن کارویژه‌ها و کارکردهای پلیس و معطوف‌بودن وظایف آن به جامعه و مردم است.

جامعه‌شناسی دولت و نظام‌های سیاسی بدون مطالعه و شناخت قدرت، اقتدار و جامعه‌شناسی سازمان‌های ضامن تداوم اقتدار دولت، مانند نیروهای مسلح، ارتش، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و سازمان پلیس و نیروی انتظامی امکان‌پذیر نیست، زیرا تداوم استمرار دولت و حاکمیت بدون وجود یک سیستم و نظام حمایتی منطبق با قدرت و قوه آمرانه میسر نیست و در این زمینه، وجود تاریخی دولت و نظام سیاسی بدون تصور وجود سازمان پلیس امری غیرممکن است. در ادبیات سیاسی یونان باستان، سیاست^۱ مأخوذ از پولیس^۲ (شهر، دژ و دولت) تلقی می‌شود (عالم، ۱۳۸۰: ۲۳)؛ یعنی سیاست، دولت و پلیس هم‌ریشه دانسته می‌شود. توجه به مفاهیمی مانند سیاست، قدرت، اقتدار، نظم اجتماعی، امنیت،

1. Politics

2. Polis

شهروندان، مردم، جامعه‌پذیری و قانون‌گرایی و پلیس، مشروعیت، سرمایه اجتماعی و... نشان می‌دهد کاربردی کردن نظم اجتماعی و امنیت پایدار بدون اعمال قانونی و مشروع زور و قدرت^۱ (اقتدار)^۲ بدون تصور وجود نهاد و سازمانی جز پلیس میسر نیست و نهاد و سازمان پلیس به نوعی حلقه واسط میان دولت، نظام سیاسی و حاکمیت با مردم و جامعه مدنی است.

پلیس و نیروی انتظامی از جمله سازمان‌ها و نهادهای بسیار مهم وابسته به نظام سیاسی و دولت است که نقش‌ها و کارکردهای بسیار تعیین‌کننده و اساسی در جامعه ایفا می‌کند. مهم‌ترین فلسفه وجودی سازمان پلیس و نیروی انتظامی در تمام نظام‌های سیاسی، تأمین نظم اجتماعی، امنیت و آرامش عمومی مردم و مبارزه با عوامل مخل آن است. در این راستا، مأموریت‌های پیگیری و کشف جرم و مبارزه با بزه‌کاران، مجرمان و تعقیب و بازداشت آنها و تحویل به مراجع قضایی، کنترلی از دیگر وظایف مأموران نیروی انتظامی تلقی می‌شود. براساس مطالعات انجام‌شده، نیروی انتظامی، مأموران پلیس از یک سو وابسته به دولت و نظام سیاسی هستند که از این نظر پلیس، فرمان و نهادی حاکمیتی محسوب می‌شود و از سوی دیگر به دلیل ارتباط عمیق و جدایی‌ناپذیر جغرافیای مأموریتی پلیس با اجتماع و مردم و گروه‌های مختلف اجتماعی، نوعی سازمان اجتماعی و مطوف به اجتماع و جامعه و مرتبط با هنجارها، ارزش‌ها، فرهنگ و قواعد و قوانین، مقررات حاکم بر روابط اجتماعی در یک نظام سیاسی تلقی می‌شود. به همین دلیل، پلیس از یک سو درخواست دولت و حاکمیت و دفاع از قوانین و مقررات و ضامن اجرایی شدن آنهاست و از سوی دیگر در خدمت مردم و شهروندان و گروه‌های اجتماعی مختلف است که از این نظر پلیس و نیروی انتظامی از سازمان‌های نظامی مانند ارتش و سپاه پاسداران متمایز می‌شود. شایان ذکر است به رجب‌خانه، نهاد پلیس و نیروی انتظامی تنها سازمانی است که مشروعیت اعمال زور و قوه قهریه و آوارنگی را در سطح جامعه دارد و می‌تواند با جرایم و بزهکاری و قانون‌شکنی و عوامل آن برخورد قهرآمیز کند و به همین دلیل در تعابیر مقام معظم رهبری (دامت برکاته) نیروی انتظامی مظهر اقتدار ملی تلقی شده است. به این ترتیب، مطالعه جامعه‌شناختی قدرت و اقتدار در تمامی نظام‌های سیاسی بدون مطالعه سازمان پلیس و نیروی انتظامی و اقتدار آن میسر نیست.

¹ Power

² Authority

در تعبیر حکیمانه و ژرف حضرت امیرالمؤمنین (ع)، نیروهای مسلح با اذن الهی، دژها و پناهگاه مردم و زینت حکمرانان و مایه عزت و شکوه دین و مجاری و کانال‌های تأمین امنیت هستند و استواری و پایداری مردم بدون وجود آنها امکان‌پذیر نیست (نهج البلاغه، خطبه ۵۳).

مقام معظم رهبری (دامت برکاته) در تعبیری ارزشمند در زمینه جایگاه مأموران نیروی انتظامی می‌فرماید: «امروز کسانی که در قالب نیروی انتظامی سعی می‌کنند آرامش را، امنیت را، آسایش خیال را برای آحاد شهروندان کشورمان فراهم می‌کنند در حقیقت به معنای واقعی کلمه، مجاهدان فی سبیل الله هستند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۳).

مقوله «معه شناسی پلیس و نیروی انتظامی و با قدری مسامحه رابطه نیروی انتظامی با سیاست و قدرت» حوزه اجتماع و به عبارت دیگر، رابطه نیروی انتظامی با نظام سیاسی و دولت و جامعه مدنی و حوزه عیون دولتی از جمله موضوعات شایان توجه و قابل تأمل است که در جمهوری اسلامی ایران که اثر آن اثر علمی بررسی شده است؛ بنابراین، نویسندگان این اثر با مشاهده این خلاء علمی، احساس نیاز به نگارش چنین کتابی را درک کرده‌اند و به مطالعه، بررسی و تدوین کتابی در قالب بررسی رابطه نیروی انتظامی با نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند. در فصل اول این اثر علمی کلیات موضوع در قالب مطالعه کلان و بررسی مفاهیمی مرتبط مانند حکومت، دولت، نظام سیاسی، مشروعیت و برخی رویکردهای مرتبط با آن، امنیت و نظم اجتماعی، پلیس و مأموریت آنی کلان آن مطرح شده است. در فصل دوم، وظایف و مأموریت‌های سازمان پلیس و نیروی انتظامی بررسی شده است. در فصل سوم، تاریخچه اجمالی پلیس و همچنین رویکردها و نظریه‌های مختلف پدیدارشناسی آن با تأکید بر دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دامت برکاته) بیان شده است. فصل چهارم در زمینه وجوه مشترک و رابطه مأموریت‌های نیروی انتظامی و پلیس با نظام جمهوری اسلامی ایران و کارکردهای نیروی انتظامی در ابعاد مختلف از جمله قانون‌گرایی و جامعه‌پذیر کردن مردم و شهروندان، انتقال مطالبات مردم به نظام سیاسی و حاکمیت به عنوان یک سیستم حسگر دقیق که در متن و اعماق جامعه و از واقعیت‌های اجتماعی اطلاع دارد، بسیج‌کنندگی مردم و گروه‌های اجتماعی برای مشارکت سیاسی، دفاع از هنجارها و ارزش‌های

اسلامی، جلب اعتماد شهروندان و مردم به نظام سیاسی و ارتقای سرمایه اجتماعی و کارآمدی و مشروعیت نظام سیاسی و در نهایت ارتقای اقتدار ملی است. در فصل پنجم، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری بررسی‌های انجام گرفته ارائه می‌شود. امید است اثر حاضر که در عرصه مطالعات جامعه‌شناسی پلیس و نیروی انتظامی در جمهوری اسلامی ایران اثری جدید تلقی می‌شود گامی تأثیرگذار در مطالعات و پژوهش‌های مرتبط با کارکردهای بنیادین نیروی انتظامی در نظام جمهوری اسلامی ایران باشد. در پایان، از زحمات همکار ارجمند جناب آقای محمدرضا رفیعی دولت‌آبادی، ناظر محترم آقای دکتر علی عباسی شوازی و ویراستار محترم آقای دکتر ابدی، جیبی صمیمانه قدردانی می‌کنم.

انه ولی التوفیق و علیه التکلان
دکتر یوسف توایی